

Kryteria z wymaganiami edukacyjnymi przedmiotu wiedza o społeczeństwie dla klasy 3. szkoły branżowej I stopnia na podstawie **Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia.**

Autorzy: Antonina Telicka-Bonecka, Jarosław Bonecki

Zagadnienie	Wymagania na ocenę dopuszczającą Uczeń:	Wymagania na ocenę dostateczną Uczeń:	Wymagania na ocenę dobrą Uczeń:	Wymagania na ocenę bardzo dobrą Uczeń:	Wymagania na ocenę celującą Uczeń opanował wymagania na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:
I. Organy władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej					
Zasady ustrojowe w Konstytucji RP	– wyjaśnia pojęcia: urząd państwa, organy władzy publicznej, ustawa zasadnicza, preambuła	– wymienia zasady demokratycznego państwa: konstytucjonalizmu, podziału władz, praworządności – wyjaśnia znaczenie nazwy państwa „Rzeczpospolita”	– omawia najważniejsze zasady zawarte w Konstytucji: unitarnej formy państwa, zwierzchnictwa narodu, gwarancji praw i wolności jednostki, republikańskiej formy rządów, pluralizmu, decentralizacji i samorządności, społecznej gospodarki rynkowej	– wyszukuje poszczególne zasady ustroju Rzeczypospolitej Polskiej w Konstytucji z 2 kwietnia 1997 roku – charakteryzuje urząd Rzeczypospolitej Polskiej	– przygotowuje projekt preambuły statutu szkoły uwzględniający w niej tradycje oraz wartości, jakimi ona się kieruje – przygotowuje projekt I rozdziału konstytucji fikcyjnego państwa, na przykład Wyspy Wszelkiej Pomyślności
Formy demokracji bezpośredniej	– wyjaśnia pojęcia: referendum ogólnokrajowe, lokalne, gminne, demokracja bezpośrednia, pośrednia, umowa międzynarodowa, ratyfikacja, konsultacja prowadzona obligatoryjnie, konsultacja prowadzona fakultatywnie, budżet obywatelski, wysłuchanie publiczne, zgromadzenie, sołectwo, osiedle	– wymienia formy demokracji bezpośredniej: referendum ogólnokrajowe, referendum lokalne, obywatelska inicjatywa ustawodawcza, Zgromadzenie – rozróżnia demokrację	– wskazuje podobieństwa i różnice między referendum ogólnokrajowym a lokalnym – omawia formy demokracji pośredniej: aktywną działalność obywateli w partiach politycznych, związkach zawodowych, stowarzyszeniach,	– określa, z czyjej inicjatywy może być przeprowadzone referendum lokalne, co jest jego przedmiotem i czego dotyczy – charakteryzuje formy udziału obywateli w życiu publicznym: obywatelską	– ocenia, czy Polacy mogą wpływać na decyzje osób sprawujących władzę w państwie – uzasadnia, na czym polega budżet obywatelski i wymienia racje jego funkcjonowania

	mieszkaniowe	bezpośrednią od demokracji pośredniej	pisanie listów i petycji, organizowanie legalnych manifestacji, uczestniczenie w konsultacjach społecznych	inicjatywę ustawodawczą, konsultacje społeczne, wysłuchanie publiczne, zgromadzenie	
Prawo wyborcze	– wyjaśnia pojęcia: głosowanie w wyborach i referendach, czynne i bierne prawo wyborcze, zasada powszechności, tajności, równości, bezpośredniości, proporcjonalności, większości	– przedstawia działania, jakie prawo wyborcze przewiduje w celu urzeczywistnienia zasady powszechności głosowania – wyjaśnia znaczenie zasady tajności głosowania – omawia czynne i bierne prawo wyborcze	– charakteryzuje najważniejsze informacje dotyczące głosowania i pracy obwodowej komisji wyborczej – porównuje ordynację proporcjonalną i większośćową	– na podstawie tekstu wskazuje zalety i wady ordynacji proporcjonalnej i większościowej	– przedstawia własne stanowisko dotyczące ordynacji proporcjonalnej i większościowej oraz je uzasadnia
Władza ustawodawcza	– wyjaśnia pojęcia: sejm, senat, parlament, zasada permanencji, Marszałek Sejmu RP, Prezydium Sejmu RP, Konwent Seniorów, komisja sejmowa, komisja śledcza, Marszałek Senatu RP, Prezydium Senatu RP, Konwent Seniorów, klub poselski, klub senatorski, koło poselskie, kworum, większość zwykła, większość bezwzględna, większość kwalifikowana, mandat przedstawicielski, mandat wolny, immunitet parlamentarny, materialny, formalny, zasady etyki poselskiej, funkcja ustrojodawcza parlamentu,	– omawia strukturę władzy ustawodawczej w Polsce – wymienia okoliczności skrócenia kadencji sejmu – omawia rodzaje komisji sejmowych – przedstawia organy sejmu i senatu – wymienia podmioty, którym przysługuje prawo inicjatywy ustawodawczej – wyjaśnia okoliczności	– charakteryzuje funkcje komisji śledczej i podaje przykłady – omawia zasady etyki poselskiej – rozróżnia kompetencje sejmu i senatu – charakteryzuje najważniejsze uprawnienia kreacyjne sejmu	– omawia elementy funkcji kontrolnej sejmu: wotum zaufania, wotum nieufności, absolutorium, zapytania i interpelacje poselskie, informacja bieżąca i pytania w sprawach bieżących, proces ratyfikacji umów międzynarodowych – określa i omawia status posła i senatora – analizuje funkcję ustrojodawczą i funkcję ustawodawczą parlamentu	– wyjaśnia, czy immunitet chroniący posłów i senatorów przed odpowiedzialnością karną powinien być zniesiony – analizuje trzy rodzaje większości: zwykłą, bezwzględną oraz kwalifikowaną

	funkcja ustawodawcza parlamentu, wotum zaufania, wotum nieufności, absolutorium, zapytania i interpelacje poselskie, informacja bieżąca i pytania w sprawach bieżących, proces ratyfikacji umów międzynarodowych, funkcja kreacyjna sejmu, Zgromadzenie Narodowe	zwołania Zgromadzenia Narodowego w RP			
Władza wykonawcza – Prezydent RP	– wyjaśnia pojęcia: Prezydent RP, kolegalność, legitymizacja władzy, odpowiedzialność polityczna i karna, kompetencje prezydenta, arbiter, uprawnienia, kontrasygnata, ordynacja wyborcza na urząd prezydenta, kadencja prezydenta, prerogatywy, głowa państwa	– wymienia Prezydentów RP od 1990 roku – wyjaśnia, jaki zakres uprawnień posiada prezydent wobec Rady Ministrów, władzy ustawodawczej i sądowniczej, a także w zakresie stosunków zagranicznych, bezpieczeństwa i obronności	– charakteryzuje procedurę wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich, większościowych i w głosowaniu tajnym – przedstawia trzy zasadnicze funkcje prezydenta – wymienia powody wcześniejszego zakończenia urzędowania przez Prezydenta RP	– na podstawie danych przedstawionych w tabeli oraz na wykresie dokonuje analizy poziomu legitymizacji społecznej władzy poszczególnych Prezydentów RP – charakteryzuje kadencję prezydenta od złożenia przez niego przysięgi wobec Zgromadzenia Narodowego do dnia, w którym upływa pięć lat od dnia objęcia prezydentury	– uzasadnia, czy forma wyborów (ich powszechność) ma znaczenie dla pozycji ustrojowej Prezydenta RP – analizuje zakres odpowiedzialności prezydenta
Władza wykonawcza – Rada Ministrów	– wyjaśnia pojęcia: Rada Ministrów (rząd), organ kolegalny, Prezes Rady Ministrów, premier, wiceprezes, minister, wotum zaufania, exposé, rząd większościowy, rząd mniejszościowy, konstruktywne wotum nieufności, administracja rządowa, administracja	– wymienia podstawowe działy administracji rządowej – omawia przypadki ustąpienia w całości Rady Ministrów – wyjaśnia i omawia podstawowe zadania wojewody – wymienia	– charakteryzuje kompetencje Rady Ministrów i Prezesa Rady Ministrów – przedstawia skład Rady Ministrów jako organu kolegalnego: prezes Rady Ministrów, wiceprezesi, ministrowie oraz przewodniczący komitetów	– określa rolę wotum nieufności w procesie odpowiedzialności politycznej członków Rady Ministrów przed sejmem – analizuje procedury powoływania i odwoływania Rady Ministrów – charakteryzuje	– analizuje procedurę odwołania całego rządu, co wymaga konstruktywnego wotum nieufności, czyli imiennego wskazania nowego kandydata na szefa rządu – uzasadnia

	zespolona, administracja niezespolona	ministerstwo odpowiedzialne za edukację w RP	– przedstawia, kto wchodzi w skład administracji rządowej centralnej: Prezesa Rady Ministrów, Radę Ministrów, ministrów oraz centralne organy administracji rządowej	zadania Rady Ministrów i podaje przykłady	znaczenie wygłaszanego przez premiera exposé w sejmie i wotum zaufania rządowi
Samorząd terytorialny	– wyjaśnia pojęcia: samorządność, samorząd, podział administracyjny, organ stanowiący, organ wykonawczy, organy gminy, wójt, burmistrz, prezydent miasta, sołectwo, dzielnica, organy powiatu, województwo, infrastruktura społeczna, techniczna, bezpieczeństwo publiczne, ład przestrzenny i ekonomiczny, subwencje, zadania zlecone, dotacje docelowe, administracja samorządowa, samodzielność finansowa, dochody własne, podatki lokalne, organy nadzoru, regionalne izby obrachunkowe	– wymienia organy gminy, powiatu i województwa – podaje kompetencje wójta, burmistrza, prezydenta miasta – omawia kompetencje zarządu województwa	– rozróżnia rodzaje samorządów – analizuje mapę administracyjną Polski (podział na województwa) – określa rolę sołectwa w samorządzie terytorialnym	– charakteryzuje zadania poszczególnych poziomów samorządu terytorialnego z rozdzieleniem na zadania własne i zlecone – wyszukuje w różnych źródłach dochody i wydatki swojej gminy	– wyjaśnia, kto sprawuje nadzór nad działalnością samorządu i w jakim zakresie – przygotowuje projekt (folder, plakat, prezentację multimedialną, film) promujący działania wybranego samorządu na poziomie gminy, powiatu, województwa
Władza sądownicza	– wyjaśnia pojęcia: sądy, trybunały, wymiar sprawiedliwości, Sąd Najwyższy, izba, ławnik, skarga nadzwyczajna, prokurator generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich, apelacja, kasacja, zasada instancyjności, pierwsza instancja, druga instancja, równość stron, toga z żabotem, niezależność sądów, niezawisłość sędziów, Krajowa Rada Sądownictwa	– przedstawia strukturę organizacyjną sądownictwa powszechnego i administracyjnego – wymienia funkcje Sądu Najwyższego – podaje atrybuty władzy sędziowskiej	– rozróżnia sądy powszechnie od wojskowych i administracyjnych – omawia przebieg rozprawy sądowej – charakteryzuje zadania sądów powszechnych i administracyjnych oraz Sądu Najwyższego	– charakteryzuje gwarancje formalne niezawisłości sędziowskiej – określa rolę ławników w polskim wymiarze sprawiedliwości – przedstawia skład i kompetencje Krajowej Rady Sądownictwa	– uzasadnia, potrzebę niezawisłości sądów i niezależności sędziów – analizuje i uzasadnia, kto może wnieść skargę nadzwyczajną i do kogo

Organy stojące na straży praworządności	– wyjaśnia pojęcia: praworządność, akty niższego i wyższego rzędu, Trybunał Konstytucyjny, kontrola prewencyjna, ustawy, ratyfikacja, spór kompetencyjny, Trybunał Stanu, odpowiedzialność konstytucyjna, delikt konstytucyjny, Najwyższa Izba Kontroli, Prokuratura	– wymienia organy stojące na straży praworządności w RP – wyjaśnia kwestię kompetencji TK i znaczenie tej instytucji dla funkcjonowania państwa prawa – przedstawia kompetencje NIK i znaczenie tej instytucji dla funkcjonowania państwa	– podaje zadania i obowiązki prokuratury – określa, jakie instytucje i na czyje zlecenie kontroluje NIK – charakteryzuje Trybunał Stanu jako organ kontroli państwa prawa	– przedstawia, kto może stanąć przed Trybunałem Stanu – wyszukuje z dostępnych źródeł przykłady orzeczeń o wadliwości aktów prawnych	– uzasadnia, czy istniejące instytucje ochrony państwa prawa spełniają swoje zadania – ocenia działalność organów ochrony państwa prawa w RP
II. Prawa człowieka i ich ochrona					
Pojęcie i katalog podstawowych praw człowieka	– wyjaśnia pojęcia: prawa człowieka, Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, dyskryminacja rasowa, Konwencja praw dziecka, Konwencja o prawach politycznych kobiet, prawa i obowiązki człowieka i obywatela, godność człowieka, wolność jednostki, równość, równouprawnienie, poszanowanie praw mniejszości, wolność od tortur, więzienie Guantanamo, RODO, GIDO	– wymienia podstawowe dokumenty dotyczące praw człowieka – przedstawia cechy praw człowieka	– omawia katalog podstawowych praw człowieka – omawia prawa i wolności polityczne	– charakteryzuje wolności i prawa człowieka – rozróżnia wolności i prawa osobiste od praw politycznych, ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych	– wyszukuje poszczególne prawa i wolności człowieka z dokumentów – analizuje prawo do nauki i obowiązki państwa w tym zakresie
Gwarancje przestrzegania praw człowieka w Polsce	– wyjaśnia pojęcia: sądy powszechne i administracyjne, apelacja, Rzecznik Praw Obywatelskich, Rzecznik Praw Dziecka, skarga konstytucyjna, Trybunał Konstytucyjny, organizacje pozarządowe,	– opisuje sposób działania Rzecznika Praw Obywatelskich – przedstawia sądowe środki ochrony praw człowieka w	– przygotowuje projekt plakatu promującego ochronę praw człowieka – na podstawie wzoru zamieszczonego w internecie pisze skargę do Rzecznika Praw	– przygotowuje pierwszy odcinek filmu otwierający kanał na YouTube, którego tematyką będzie ochrona praw człowieka	– uzasadnia znaczenie skargi konstytucyjnej

	Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, Polski Czerwony Krzyż (PCK), Amnesty International, maraton pisania listów, Human Rights Watch, Helsińska Fundacja Praw Człowieka	Rzeczypospolitej Polskiej	Obywatelskich	– opracowuje projekt ulotki zachęcającej do oglądania tego kanału młodzież ze swojej szkoły i innych szkół –propozycja projektu	
Europejski system ochrony praw człowieka	– wyjaśnia pojęcia: Organizacja Narodów Zjednoczonych, Rada Praw Człowieka, Karta Narodów Zjednoczonych, Rada Europy, Europejska Konwencja Praw Człowieka, dyskryminacja, Europejska Karta Społeczna, Europejski Trybunał Praw Człowieka, skarga, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE, Wysoki Komisarz OBWE do spraw Mniejszości Narodowych, Unia Europejska, Europejska Wspólnota Węgla i Stali, Parlament Europejski, Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich,	– przedstawia warunki dopuszczalności skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – omawia prawa obywateli Unii Europejskiej	– na podstawie tekstu źródłowego wyjaśnia, czy żądania skarżącego były uzasadnione – ocenia, czy zgadza się z wyrokiem Trybunału i jego uzasadnieniem	– na podstawie tekstu źródłowego dokonuje analizy zamieszczonego w podręczniku skróconego opisu wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. – analizuje, czy skarżący wyczerpał środki krajowe	– uzasadnia znaczenie Konwencji Praw Człowieka w kontekście Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
Przykłady łamania praw człowieka	– wyjaśnia pojęcia: Amnesty International, kara śmierci, łamanie prawa mniejszości narodowych i religijnych, uchodźca, imigrant, łamanie praw kobiet	– rozpoznaje rodzaje praw, które były łamane w przypadkach opisanych w podręczniku (osobiste, polityczne, socjalne/ekonomiczne/kulturalne)	– przedstawia listę organizacji pozarządowych, które zajmują się ochroną praw człowieka w różnych częściach świata	– określa przykłady łamania praw człowieka zaobserwowane przez różne organizacje pozarządowe	– korzystając z różnych źródeł informacji (np. stron organizacji pozarządowych broniących praw człowieka), analizuje przykłady łamania praw człowieka na świecie – uzasadnia, jaki rodzaj praw

					człowieka złamano (osobiste, polityczne czy socjalne/ekonomiczne/kulturalne) w tych przypadkach
III. Prawo w Rzeczypospolitej Polskiej					
Pojęcie prawa i normy prawnej	– wyjaśnia pojęcia: norma społeczna, norma religijna, norma moralna, norma obyczajowa, norma prawna, prawo, prawo pozytywne, przepis prawny, artykuł, paragraf, punkt, obligatoryjność	– omawia różnicę między normą prawną a normą moralną	– charakteryzuje podstawowe funkcje i zadania prawa	– wyjaśnia znaczenie zasady <i>nieznajomość prawa szkodzi</i>	– uzasadnia, jakie mogą być konsekwencje łamania zasady <i>prawo nie działa wstecz</i> , zasady domniemania niewinności, <i>nie ma winy bez prawa</i> , <i>nieznajomość prawa szkodzi</i>
Źródła prawa w RP.	– wyjaśnia pojęcia: hierarchia aktów prawnych, konstytucja, ustawa, kodeks, umowy międzynarodowa, <i>pacta sunt servanda</i> (łac. umów należy dotrzymywać), ratyfikacja, akty wykonawcze, rozporządzenia, prawo miejscowe, akty wewnętrzne, uchwała, zarządzenie, procedura ustawodawcza, inicjatywa ustawodawcza, promulgacja ustawy, proces legislacyjny, zasada <i>ignorantia iuris nocet</i> (łac. nieznajomość prawa szkodzi), publikacja aktów prawnych, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Monitor Polski, dziennik resortowy, dziennik urzędowy województwa,	– omawia proces legislacyjny w Polsce	– uzasadnia szczególnie miejsce konstytucji w polskim systemie prawnym – charakteryzuje przebieg procesu stanowienia prawa w Polsce	– wskazuje różnice między zwykłą, bezwzględną i kwalifikowaną większością głosów podczas uchwalania ustawy	– uzasadnia, jaką moc prawną ma ratyfikowana umowa międzynarodowa względem ustawy – argumentuje, jakie rozwiązanie przyjmuje się w przypadku wzajemnej sprzeczności tych aktów prawnych

	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej				
Podstawowe gałęzie prawa w RP	– wyjaśnia pojęcia: prawo wewnętrzne, prawo konstytucyjne, prawo karne, prawo cywilne, prawo rodzinne i opiekuńcze, prawa i obowiązki rodziców, obowiązek alimentacyjny, adopcja, opieka, kuratela, prawo administracyjne, prawo pracy, prawo finansowe, prawo europejskie, prawo międzynarodowe prywatne, prawo międzynarodowe publiczne, prawo Unii Europejskiej, prawo kościelne, prawo kanoniczne, prawo zwyczajowe, prawo rzetelności kupieckiej	– wyszukuje w internecie przykłady posiłkowego stosowania prawa zwyczajowego w systemie prawa cywilnego	– wskazuje, które gałęzie prawa zawierają regulacje dotyczące następujących spraw: konflikt graniczny między dwoma państwami, udzielenie sakramentu małżeńskiego, kompetencje Prezydenta RP w stosunku do władzy sądowniczej, rodzaje i wysokość podatków, zasady odbywania kary pozbawienia wolności, sposoby dziedziczenia, ograniczenie władzy rodzicielskiej, zwolnienie pracownika z pracy	– na podstawie znanych przykładów określa, jakiego rodzaju następstwa grożą państwu, które nie przestrzega norm prawa międzynarodowe-go	– analizuje prawo spadkowe w RP
Prawo cywilne	– wyjaśnia pojęcia: prawo cywilne, kodeks cywilny, osoba fizyczna, osoba prawna, czynność prawna, zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych, pełnoletniość, poczytalność, ograniczona zdolność do czynności prawnych, forma pisemna, forma aktu notarialnego, przedstawiciel, pełnomocnik, zobowiązanie, wierzyciel, dłużnik, uprawnienie, wierzytelność, obowiązek świadczenia, dług, umowa zawarta zgodnie z wolą dwóch stron, obowiązek naprawienia szkody, bezpodstawne	– wymienia cztery działy kodeksu cywilnego: część ogólną, prawo rzeczowe, prawo o zobowiązaniach oraz prawo spadkowe – rozróżnia znaczenie pojęć: osoba fizyczna i osoba prawna oraz podaje różnice między nimi	– charakteryzuje, w jaki sposób mogą być dokonywane czynności prawne	– wyjaśnia, na czym w prawie cywilnym polega zobowiązanie	– analizuje możliwe źródła zobowiązań w Polsce – wyszukuje wyrok sądu w sprawie oprysków pola przez rolnika i zatrucia pszczół sąsiada

	wzbogacenie, akt administracyjny, współdziałanie z dłużnikiem				
Prawo rzeczowe i spadkowe	– wyjaśnia pojęcia: prawo rzeczowe, nieruchomości, rzecz ruchoma, prawo własności, posiadanie, korzystanie, rozporządzanie rzeczą, darowizna, zasiedzenie, dziedziczenie, egzekucja sądowa, współwłasność, użytkowanie wieczyste, służebność, hipoteka, spółdzielcze prawo własnościowe do lokalu, księga wieczysta, zastaw, lombard, spadek, spadkobierca, testament, dziedziczenie ustawowe, przysposobienie, zstępni, wstępni, zachówek	– wymienia przykłady dziedziczenia ustawowego – wyjaśnia, w jaki sposób następuje nabycie prawa własności – omawia prawa ograniczające prawa własności właściciela rzeczy	– podaje sposoby nabycia prawa własności w prawie rzeczowym i spadkowym – rozróżnia dziedziczenie ustawowe od dziedziczenia testamentowego	– charakteryzuje instytucję zachowku w dziedziczeniu testamentowym – potrafi sprawdzić zapisy w księdze wieczystej danej nieruchomości za pośrednictwem strony internetowej	– podaje argumenty za tym, że samo posiadanie rzeczy nie jest równoznaczne z prawem własności – przygotowuje przykładowy testament
Postępowanie cywilne	– wyjaśnia pojęcia: Kodeks postępowania cywilnego, sądowe postępowanie cywilne, pozew, wydział cywilny, ustalenie ojcostwa, postępowanie pomocnicze, postępowanie egzekucyjne, wierzyciel, dłużnik, komornik, postępowanie pozasądowe, mediacja, mediator, Polskie Centrum Mediacji, Centrum Rozwiązywania Sporów i Konfliktów przy Wydziale Prawa i Administracji UW, Stowarzyszenie Mediatorów Rodzinnych, procedury odwoławcze, apelacja, prawomocny wyrok, skarga kasacyjna, zażalenie	– wyjaśnia, co regulują przepisy Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 roku – omawia dwa typy postępowania cywilnego: sądowe i pozasądowe	– charakteryzuje środki odwoławcze przysługujące stronom procesu cywilnego	– przygotowuje symulację rozprawy cywilnej na podstawie napisanego wspólnie pozwu według wzoru zamieszczonego w podręczniku – na podstawie zamieszczonego wzoru pisze pozew cywilny	– analizuje, czego dotyczy postępowanie egzekucyjne
Prawo rodzinne i	– wyjaśnia pojęcia: prawo	– przedstawia	– charakteryzuje prawa i	– charakteryzuje	– uzasadnia, na

opiekuńcze	rodzinne i opiekuńcze, małżeństwo, konkordat, ubezwłasnowolnienie całkowite, bigamia – wielożeństwo, pokrewieństwo, przysposobienie (adopcja), powinowactwo, unieważnienie małżeństwa, wspólność majątkowa, majątek odrębny, intercyza, ustanie małżeństwa, rozwód, powód, pozwany, separacja, pokrewieństwo w linii prostej, pokrewieństwo w linii bocznej, władza rodzicielska, alimentacja, ograniczenie władzy rodzicielskiej, zawieszenie władzy rodzicielskiej, pozbawienie władzy rodzicielskiej	warunki zawarcia związku małżeńskiego – omawia przeszkody zawarcia związku małżeńskiego	obowiązki przysługujące rodzicom, które na nich spoczywają z tytułu posiadania dziecka – wskazuje podobieństwa i różnice między ustawową a umowną wspólnotą majątkową	prawa i obowiązki rodziców i dziecka – ocenia słuszność postawy prezentowanej przez rodzica na rysunku satyrycznym zamieszczonym w podręczniku	czym polega obowiązek alimentacyjny w polskim prawie
Prawo karne	– wyjaśnia pojęcia: prawo karne, Kodeks karny, Kodeks karny skarbowy, Kodeks karny wykonawczy, Kodeks wykroczeń, zbrodnia, występki, skargi: publicznie skargowe, prywatnie skargowe, sankcje karne, kara grzywny, kara ograniczenia wolności, kara pozbawienia wolności, środki karne, pozbawienie praw publicznych, zakaz wstępu na imprezę masową, zakaz prowadzenia pojazdów, zakaz zajmowania określonych stanowisk, przepadek, obowiązek naprawienia szkody, nawiązka, podanie wyroku do publicznej	– przedstawia podział przestępstw – wymienia prawa oskarżonego – omawia środki odwoławcze przysługujące stronom procesu karnego	– wymienia i charakteryzuje prawa ofiary przestępstwa – na podstawie Kodeksu karnego i Kodeksu wykroczeń podaje po dwa artykuły definiujące zbrodnię, występki lub wykroczenie	– charakteryzuje gwarantowaną przez przepisy Konstytucji RP i Kodeksu karnego zasadę prawa do obrony – na podstawie fragmentu ustawy charakteryzuje instytucję świadka koronnego	– uzasadnia, czy instytucja świadka koronnego jest korzystna w walce z przestępczością – na podstawie wzoru zamieszczonego w podręczniku pisze i analizuje zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa

	<p>wiadomości, wykroczenie, proces karny, Kodeks postępowania karnego, obrona konieczna, stan wyższej konieczności, sędzia, ławnicy, oskarżyciel publiczny, prokurator, oskarżyciel posiłkowy, oskarżyciel prywatny, pokrzywdzony, Polska Karta Praw Ofiary, powód cywilny, oskarżony, reprezentant strony, obrońca, adwokat, pełnomocnik, radca prawny, świadek, instytucja świadka incognito, świadek koronny, śledztwo, dochodzenie, ściganie anonimowe, ściganie imienne, przewód sądowy, wyrok, apelacja, zażalenie, kasacja</p>				
Prawo administracyjne	<p>– wyjaśnia pojęcia: prawo administracyjne, administracja publiczna, akt administracyjny, organy administracji rządowej, postanowienia administracyjne, decyzje administracyjne, Kodeks postępowania administracyjnego, odwołanie, zażalenie, wznowienie postępowania, stwierdzenie nieważności decyzji administracyjnej, postępowanie sądowoadministracyjne, Naczelny Sąd Administracyjny, skarga, skarga kasacyjna</p>	<p>– omawia podstawowe zadania administracji publicznej – wymienia najważniejsze warunki, które decydują o ważności decyzji administracyjnej</p>	<p>– charakteryzuje etapy postępowania administracyjnego – wyszukuje w różnych źródłach informacji wzory zażalenia na postanowienie organu administracji</p>	<p>– na podstawie wzoru zamieszczonego w podręczniku pisze odwołanie od decyzji administracyjnej</p>	<p>– analizuje strukturę wzoru zażalenia na postanowienie organu administracji</p>
Organy i instytucje pomocy prawnej	<p>– wyjaśnia pojęcia: zasada <i>ignorantia iuris nocet</i>, kancelaria prawna, notariusz, Rzecznik Praw Obywatelskich,</p>	<p>– wymienia instytucje udzielające profesjonalnej</p>	<p>– określa, w jaki sposób można skorzystać z pomocy instytucji udzielających bezpłatnej</p>	<p>– wyjaśnia, jakie warunki trzeba spełnić, aby nabyć uprawnienia</p>	<p>– uzasadnia, zasadność funkcjonowania organów i instytucji</p>

	Rzecznik Praw Dziecka, Amnesty International, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Centrum Praw Kobiet, Stowarzyszenie Pomocy Poszkodowanym w Wypadkach i Kolizjach Drogowych Alter Ego, Rzecznik Praw Pacjenta, Centrum Informacyjne dla Niepełnosprawnych, Państwowa Inspekcja Pracy, Federacja Konsumentów, Rzecznik Finansowy, ośrodek pomocy społecznej	pomocy prawnej osobom fizycznym – omawia zakres działalności radców prawnych – wymienia działające w danym regionie instytucje udzielające bezpłatnej pomocy prawnej	pomocy prawnej	adwokata, radcy prawnego lub notariusza	ochrony prawnej
--	--	--	----------------	---	-----------------

IV. Wybrane problemy polityki publicznej w RP

System ubezpieczeń społecznych w RP	– wyjaśnia pojęcia: system ubezpieczeń społecznych, ubezpieczenia emerytalne, Fundusz Ubezpieczeń Społecznych (FUS), Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS), Otwarty Fundusz Emerytalny, Pracownicze programy emerytalne (PPE), Pracownicze Plany Kapitałowe (PPK), Indywidualne konta emerytalne (IKE), Indywidualne konto zabezpieczenia emerytalnego (IKZE), Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS), ubezpieczenia rentowe, ubezpieczenia chorobowe, ubezpieczenia wypadkowe, świadczenia rehabilitacyjne	– podaje podstawowe zadania ZUS-u – wyjaśnia, jakie są cele ubezpieczeń chorobowych i wypadkowych	– charakteryzuje rolę, jaką dla pracownika odgrywają ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe lub wypadkowe	– charakteryzuje poszczególne filary ubezpieczenia emerytalnego w Polsce	– uzasadnia, celowość funkcjonowania systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce
Ochrona zdrowia	– wyjaśnia pojęcia: ochrona zdrowia, ubezpieczenia	– omawia najważniejsze	– wyszukuje w internecie formularz wniosku o	– charakteryzuje zasady, na których	– analizuje swoje działania i sposób

	<p>zdrowotne, Ministerstwo Zdrowia, Narodowy Fundusz Zdrowia, Państwowa Inspekcja Sanitarna (tzw. Sanepid), Państwowa Inspekcja Farmaceutyczna (PIF), Rzecznik Praw Pacjenta, Elektroniczna Weryfikacja Uprawnień Świadczeniobiorców (eWUŚ), lekarz podstawowej opieki zdrowotnej (tzw. lekarz rodzinny), laboratorium diagnostyczne, Państwowe Ratownictwo Medyczne (PRM), centra urazowe, oddziały szpitalne, Europejska Karta Ubezpieczenia Zdrowotnego (EKUZ), ubezpieczenia prywatne</p>	<p>zadania Narodowego Funduszu Zdrowia – wymienia i charakteryzuje zadania kontrolne innych instytucji w RP poza Ministerstwem Zdrowia</p>	<p>EKUZ i wypełnia go oraz planuje dalsze działania w celu uzyskania tej karty</p>	<p>opiera się polski system ubezpieczeń zdrowotnych – wyjaśnia i ocenia zadania Elektronicznej Weryfikacji Uprawnień Świadczeniobiorców (eWUŚ)</p>	<p>korzystania z publicznej opieki zdrowotnej w różnych sytuacjach chorobowych i różnych dniach tygodnia</p>
<p>Walka z bezrobociem i wykluczeniem społecznym</p>	<p>– wyjaśnia pojęcia: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Spraw Społecznych, wojewódzkie i powiatowe urzędy pracy, bezrobocie, poziom bezrobocia, prace interwencyjne, roboty publiczne, staże u pracodawcy, podjęcie działalności gospodarczej, szkolenia dla bezrobotnych, programy pasywne, powiatowy urząd pracy, Zielona Linia Centrum Informacyjno-Konsultacyjnego Służb Zatrudnienia, wojewódzki urząd pracy, Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej, wykluczenie społeczne, partnerstwo na</p>	<p>– wymienia główne przyczyny bezrobocia w Polsce – omawia podstawowe zadania powiatowego urzędu pracy</p>	<p>– charakteryzuje metody walki z bezrobociem – wyszukuje w internecie stronę najbliższego powiatowego urzędu pracy</p>	<p>– przedstawia i ocenia podejmowane przez najbliższy powiatowy urząd pracy działania w celu ograniczenia bezrobocia – na podstawie źródła statystycznego z podręcznika wskazuje po trzy województwa o najwyższym i najniższym poziomie bezrobocia</p>	<p>– uzasadnia słuszność działalności instytucji i organizacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnością oraz przedstawia kilka przykładów ich działalności</p>

	rzecz osób z niepełnosprawnością				
Kształcenie ustawiczne	– wyjaśnia pojęcia: Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, szkoła branżowa, egzamin maturalny, wyższe szkoły zawodowe, studia I stopnia, licencjat, inżynier, wykształcenie wyższe zawodowe, kształcenie ustawiczne, EURES – Europejskie Służby Zatrudnienia, szkoły dla dorosłych, centra kształcenia ustawicznego, ośrodki doskonalenia zawodowego, kursy zawodowe, e-learning, samokształcenie, uniwersytet trzeciego wieku	– omawia możliwości dalszego kształcenia po ukończeniu szkoły branżowej I stopnia – wymienia założenia reformy polskiego systemu oświaty	– wyszukuje najbliższą położoną wyższą szkołę zawodową	– wyjaśnia, jakie kierunki studiowania oferuje wyższa szkoła zawodową w najbliższej okolicy – analizuje, w jaki sposób można uzupełnić i zmienić kwalifikacje, zdobyć nową wiedzę i umiejętności	– wyjaśnia, dlaczego należy uczyć się przez całe życie

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE – szkoła branżowa

Zasady oceniania, kryteria i wymagania edukacyjne na poszczególne oceny

I. Ocenie podlegają:

1. Odpowiedzi ustne.

Nauczyciel ma prawo sprawdzić wiadomości ucznia podczas rozmowy z trzech ostatnich lekcji na każdej lekcji wiedzy o społeczeństwie bez uprzedzenia.

2. Sprawdziany.

Prace kontrolne zapowiadane są przynajmniej tydzień przed terminem, a zakres podlegający kontroli określa nauczyciel. Uczeń odpisujący na sprawdzianie lub konsultujący się z innymi uczniami bezwzględnie otrzymuje ocenę niedostateczną, a nauczyciel nie sprawdza jego pracy pisemnej. Prace pisemne (sprawdziany, testy, kartkówki) oceniane są według następującej skali:

100% + wiedza ponadprogramowa	ocena celująca
100% - 91%	ocena bardzo dobra
90% - 75%	ocena dobra
74% - 51%	ocena dostateczna
50% - 35%	ocena dopuszczająca
34% - 0%	ocena niedostateczna

Sprawdziany należy oddać uczniom do wglądu z wiadomością zwrotną (pisemną lub ustną) i oceną do dwóch tygodni.

Jeśli w umówionym terminie, sprawdzian nie został napisany, gdyż lekcja nie odbyła się (z różnych przyczyn), to sprawdzian automatycznie jest pisany na najbliższej lekcji wos. Podobnie, jeśli na lekcji, na której zapowiedziano sprawdzian, znaczna grupa uczniów będzie nieobecna. O tym, czy sprawdzian zostaje z tej przyczyny przełożony, decyduje nauczyciel.

Uczeń nieobecny na lekcji, na której klasa pisała pracę pisemną, pisze pracę na kolejnej lekcji, bez uprzedzenia ze strony nauczyciela. Wówczas praca pisemna może mieć inną formę, ale nadal dotyczy materiału, z którego pisano sprawdzian, test, itp.

3. Kartkówki.

Kartkówki mogą być niezapowiedziane przez nauczyciela i obejmują trzy ostatnie lekcje. Uczeń odpisujący na kartkówce lub konsultujący się z innymi uczniami bezwzględnie otrzymuje ocenę niedostateczną, a nauczyciel nie sprawdza jego pracy pisemnej.

Kartkówki należy oddać uczniom z wiadomością zwrotną (ustną lub pisemną) i oceną do dwóch tygodni.

4. Zadania domowe.

Zadania są sprawdzane przez nauczyciela bez wcześniejszej zapowiedzi. Każdy brak zadania domowego jest odnotowany w postaci oceny niedostatecznej, chyba, że uczeń zgłosił na początku lekcji nieprzygotowanie do zajęć. Nie ma bezpośredniej możliwości poprawy uzyskanej oceny niedostatecznej na ocenę częściową. Uczeń uzyskuje minusy za każdym razem braku zadania nieuzupełniony przez ucznia, mimo prośby nauczyciela zapisanej w zeszytcie. Plusy mogą być wpisane za uzupełnienie danego zadania pod warunkiem przedstawienia nauczycielowi przez ucznia uzupełnionego zadania na kolejnej (najbliższej) lekcji, na której uczeń uzyskał ocenę niedostateczną za dane zadanie. Plusy i minusy są przeliczane na ocenę częściową w sposób podany w punkcie 6.

5. Aktywność.

Uczeń za pracę na lekcji otrzymuje plusy i minusy, które są przeliczane na ocenę częściową wg wzoru:

-	+++++	- bardzo dobry,
-	++++ -	- dobry,
-	+++ - -	- dostateczny,
-	++ - - -	- dopuszczający,
-	+ - - - -	- dopuszczający-,
-	- - - - -	- niedostateczny.

6. Systematyczność.

Nauczyciel może ocenić systematyczność pracy ucznia na końcu półrocza i roku szkolnego przy ustalaniu oceny półrocznej i końcoworocznej.

7. Udział w konkursach.

Za udział w konkursach o tematyce związanej z przedmiotem uczeń otrzymuje w zależności od osiągniętych sukcesów od jednego do czterech plusów, bądź ocenę częściową. Laureaci konkursów na szczeblu wyższym niż szkolny otrzymują na koniec roku ocenę wyższą o stopień od oceny będącej wynikiem pracy na lekcjach.

8. Nieprzygotowanie.

Uczeń może zgłosić jedno nieprzygotowanie do lekcji w ciągu jednego półrocza.

9. Prezentacje, plakaty, makiety, itp.

Prace wykonane w domu oceniane są na czterech płaszczyznach: zgodność z tematem, wartość merytoryczna, sposób prezentowania pracy przez ucznia (wypowiedź samodzielna, czytanie tekstu z plakatu, itd.), ogólny wyraz artystyczny i estetyka. W każdej z czterech kategorii można uzyskać maksymalnie 5 pkt., z których wyciągana jest średnia arytmetyczna będąca równoznaczną oceny cząstkowej.

II. Poprawa ocen

Ocenę można poprawić do tygodnia czasu od momentu powiadomienia o niej ucznia przez nauczyciela, przy czym:

- ocenę ze sprawdzianu można poprawić pisemnie bądź ustnie (decyduje nauczyciel) z materiału obowiązującego na sprawdzianie;
- ocenę z odpowiedzi ustnej, kartkówki, braku aktywności na lekcji można poprawić ustnie przygotowując się na bieżąco z trzech ostatnich lekcji;
- zadania domowe należy uzupełnić i przedstawić nauczycielowi na kolejnej lekcji po zgłoszeniu braku zadania lub otrzymaniu oceny niedostatecznej na kolejnej lekcji. Ocena w tym przypadku nie zostaje poprawiona, ale ma to wpływa na ocenę śródroczną i roczną.

Gotowość do poprawy oceny zainteresowany uczeń zgłasza nauczycielowi na początku lekcji. Nauczyciel ze względów organizacyjnych może wskazać uczniowi inny czas poprawy oceny, np. na dodatkowych zajęciach lub poprosić o pozostanie po lekcjach. Jeśli uczeń nie stawi się na poprawę w ustalonym wspólnie z nauczycielem terminie, ocena pozostaje niezmieniona.

III. Ocena śródroczna i roczna

Ocena śródroczna i roczna jest ustalana na podstawie ocen cząstkowych, spośród których największą wagę mają oceny ze sprawdzianów, odpowiedzi ustnych i kartkówek, a dopiero później z pozostałych form aktywności ucznia.

Przy ustalaniu oceny śródrocznej i rocznej nauczyciel bierze pod uwagę poza ocenami cząstkowymi, zaangażowanie ucznia na lekcji oraz jego systematyczność i stosunek do przedmiotu.

IV. Informacja o ocenach

Uczeń otrzymuje informację o ocenie ustnie. Nauczyciel uzasadnia ocenę pisemnie na wniosek złożony na piśmie przez ucznia lub rodzica, w terminie 1 tygodnia, na który odpowiada w ciągu 1 tygodnia.

V. Kryteria oceniania osiągnięć uczniów w odniesieniu do poziomów wymagań

Wymagania programowe są sformułowane przez nauczyciela zgodnie z teorią pomiaru dydaktycznego w odniesieniu do czterech poziomów – koniecznego, podstawowego, rozszerzającego i dopełniającego.

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:

- wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową i specjalistyczną zgodną z omawianą na zajęciach problematyką,
- potrafi dokonać trafnej konfrontacji teorii z praktyką i wyciągnąć prawidłowe wnioski,
- swobodnie i poprawnie posługuje się terminologią fachową przy omawianiu zjawisk i procesów społeczno-politycznych, samodzielnie je interpretuje, ocenia i uzasadnia, co wyraźnie wykracza poza treści nauczania,
- podejmuje się wykonania zadań dodatkowych znacznie wykraczających poza podstawę programową, w tym udział w akcjach charytatywnych organizowanych przez nauczyciela,
- uczestniczy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych uzyskując wyróżniające wyniki na poziomie okręgowym i centralnym.

Ocenę bardzo dobrą (poziom dopełniający) otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania i kryteria na ocenę dobrą, a ponadto:

- ma bogate wiadomości na poziomie ponadpodstawowym,
- wykazuje zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową dotyczącą omawianych treści,
- umie samodzielnie poszukiwać informacji w różnych źródłach i je selekcjonować,
- właściwie interpretuje nowe sytuacje i zjawiska, w sposób twórczy rozwiązywać problemy,
- umie oceniać otaczającą rzeczywistość społeczno-polityczną zgodnie z przyjętymi kryteriami wartości,
- kieruje pracą zespołu rówieśników,
- samodzielnie i poprawnie interpretuje wykresy, dane statystyczne, mapy i inne środki poglądowe,
- uczestniczy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych i uzyskuje wyróżniające
- wyniki na poziomie szkolnym.

Ocenę dobrą (poziom rozszerzający) otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania i kryteria przyjęte na ocenę dostateczną, a ponadto:

- wykazuje się szczegółową wiedzą pochodzącą ze źródeł podstawowych (podręcznik, lekcja),
- zna omawianą na lekcjach problematykę oraz w sposób logiczny i spójny ją prezentuje,
- rozumie omawiane treści i potrafi je wytłumaczyć innym,
- rozumie związki przyczynowo-skutkowe występujące w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym,
- uogólnia i formułuje wnioski,
- zajmuje stanowisko w kwestiach spornych i potrafi bronić swoich poglądów na forum klasy,
- poprawnie i sprawnie wykonuje ćwiczenia i zadania,
- wykazuje zainteresowanie omawianą na zajęciach problematyką.

Ocenę dostateczną (poziom podstawowy) otrzymuje uczeń, który:

- rozumie polecenia i instrukcje,
- zapamiętał podstawowe wiadomości dla danego działu tematycznego i samodzielnie je prezentuje,
- rozumie omawiane zagadnienia,
- dokonuje selekcji i porównania poznanych zjawisk,
- samodzielnie i poprawnie wykonuje proste ćwiczenia i zadania,
- umie wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- aktywnie uczestniczy w pracach i zadaniach zespołowych,
- systematycznie prowadzi zeszyt przedmiotowy, ma w nim zapisane treści z lekcji, wykonane ćwiczenia i prace domowe.

Ocenę dopuszczającą (poziom konieczny) otrzymuje uczeń, który spełnia wymagania nieco poniżej wymagań podstawowych, tj.:

- częściowo rozumie polecenia nauczyciela,
- zapamiętał wiadomości konieczne do elementarnej orientacji w treściach danego działu tematycznego i z pomocą nauczyciela potrafi je odtworzyć,
- poprawnie, z pomocą nauczyciela, rozpoznaje, nazywa i klasyfikuje poznane pojęcia, zjawiska, procesy, dokumenty, postacie życia publicznego,
- wykonuje samodzielnie lub z pomocą nauczyciela proste ćwiczenia i polecenia,
- współpracuje w zespole przy wykonywaniu zadań, prowadzi zeszyt przedmiotowy, ale zdarzają się luki w zapisach lekcji i pracach domowych.

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

- nie opanował wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej przedmiotu nauczania w danej klasie, a braki w wiadomościach i umiejętnościach uniemożliwiają dalsze zdobywanie wiedzy z tego przedmiotu
- nie jest w stanie rozwiązać lub wykonać zadań o niewielkim (elementarnym) stopniu trudności.